

НЕЭКСПЛІЦЫРАВАНЫЯ СУБ'ЕКТЫ МЕТАФАРЫ МАСТАЦКАГА ДЫСКУРСУ

Старасценка Таццяна Яўгенаўна
дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства
ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»; кандыдат філалагічных навук, дацэнт
(г. Мінск, Беларусь)

Ключавыя словы: мастацкі дыкурс, параўнанне, аб'ект параўнання, суб'ект параўнання, індывідуальна-аўтарская метафара, імпліцытнасць.

У артыкуле разглядаецца спецыфіка стварэння знежняга дыялогу (паміж аўтарам і чытачом) праз індывідуальна-аўтарскую метафору, якая з'яўляецца вынікам скрытага параўнання. Такая метафара мае экспліцыраваны аб'ект, а імплікацыя лексічна не выражанага суб'екта дазваляе чытачу ўключыцца ў творчы працэс. Вылучаны ключавыя неэкспліцыраваныя суб'екты беларускага мастацкага дыскурсу.

Традыцыйна ў стылістыцы вобразныя сродкі мовы разглядаюцца з улікам іх эстэтычнай функцыі, асабліва актуальнай для мастацкага стылю. Аднак з дапамогай такіх сродкаў ствараецца знешні кантакт паміж прадукцэнтам і

рэцыпіентам тэксту, які дазваляе чытачу не проста захапляцца адметнасцю індывідуальна-аўтарскага стылю, а і знаходзіцца ў пэўным творчым пошуку. Стварэнню такога пошуку садзейнічае метафара – кампактны трапеічны сродак, які выражае толькі аб’ект параўнання, а імплікацыя лексічна не выражанага суб’екта вядзе да цеснай кантэкстуальнай сігніфікацыйнай сувязі і сутворчасці паміж пісьменнікам і чытачом. Дарэчна зазначае В.Д. Старычонак, што «індывідуальна-аўтарскія метафары не столькі выконваюць эстэтычную і інфармацыйную функцыі, колькі аптымізуюць увагу адрасага» [1, с. 30]. Падрабязны лінгвістычны аналіз неэкспліцыраваных суб’ектаў мастацкага тэксту У Караткевіча зроблены ў працы В.І. Іўчанкава «Лингвистическая организация текста: в творческой лаборатории Владимира Короткевича» [2, с. 123–147].

У беларускім мастацкім дыскурсе выяўлены наступныя неэкспліцыраваныя суб’екты:

Спадчына: *Грайце жэ, хлопцы-святары, / адраджайце **свята** ў людзях* (А. Сус. «Музыкам фальклорна-этнаграфічнага гурту “Свята”»); *І пакуль гарыць **агмень** – / дотуль цёпла сэрцу* (А. Сус. “Продкі, выклікаю вас”); ***Неба** сыпала словы* (А. Сус. “Словы”); *Кожны мой **золак** пачынаецца з сонца* (А. Сус. “Чырвоны радок”); *І галосяць **знічкі** / над пустою хатай* (А. Сус. “Памяць пра яцвягаў”); *Куды вядзе мяне **дарога**? / Каго спытаць пра гэты **шлях**?* (А. Сус. “Званы”); *І **радасць** ліпнёвая, светлая / Цвіце гаркавата і сцішана* (І. Рубін. “Сцяжынка мая супясчаная...”); *Аплялі мяне **карані** -- / Працавітыя вязні зямныя* (Р. Барадулін. “Драч крычыць у густым тумане...”); ***Вада**, у вякі плыві, / Няспыннасю працятая* (Р. Барадулін. “Воблік вады”); *Хай ля мяне пасядуць поплич / **Гады**, што не ўцяклі далёка* (Р. Барадулін. “За калядны стол”); *З самім сабой, / З агнём у **печы** / Пад вечар / Ціха пасядзець* (Р. Барадулін. “Успомненае цяпло”).

Каханне: *Бывай, **вясна**, не выспела ты ў лета* (І. Рубін. “Бывай, вясна, не выспела ты ў лета...”); *Стаю на ростанях былых, а з паднябесся / Самотным жаўрачкам звініць зялёны **май*** (А. Куляшоў. “Бывай...”); *Раіў сам сабе: мудрым будзь, дружа, / не твая гэта белая **ружэ*** (В. Гадулька. “Зорка радасці”); *Спее мара аб новай **вясне*** (Д. Пятровіч. “У Пралесках маіх...”); *Знаю, гэта **вясна** / Разбудзіла мяне* (Я. Янішчыц. “Вясновае”); *Сама **вясна** з’яднала нашы душы* (Я. Янішчыц. “І тая, што даўно завецца Вашай...”); *Праз лёд, праз буралом / Твая **вясна** вяршыцца* (Я. Янішчыц. “Любіце не вясну...”); *Аберажы! Я ўцехі знала мала / З таго, што наракаецца **вясной*** (Я. Янішчыц. “Не трэба слоў у цішыні бянтэжнай...”).

Сталасць: *Але ўжо боль з адчаем / Я ў **восень** не нясу* (В. Стрыжак. “Расстанне”); ***Восень** цягне / Душу на прастор* (В. Стрыжак. “Восень”); *Да новых барвовых Кастрычніцкіх дат / Мой **Верасень** крочыць раллёю* (А. Куляшоў. “Апошняя кніга”); *Са спісаных папер складзём касцёр / І так,*

як людзі, адсвяткуем **Восень** (С. Каробкіна. “Нам, адзінокім, не сустрэцца – грэх...”); *Нібыта ў сне, я ў восені маёй* (Д. Пятровіч. “Нібыта ў сне, я ў восені маёй...”); *Баліць у сэрцы восень* (Д. Пятровіч. “Жыццё віруе...”); *Без просу заходзіла / Восень у сени* (Р. Барадулін. “Падае...”); *Запрашаю ў восень сваю* (Р. Барадулін. “Запрашаю цябе ў зіму...”).

Самота: *І аднойчы сябрам я скажу, / што ідзе навальніца* (А. Сус. “Маналог Рамуальда Жакоўскага”); *Родны мой Пімен Панчанка, / Вы казалі, настала змярканне?..* (А. Сус. «Прачытаўшы верш Пімена Панчанкі “Развітанне”»); *Даволі жыць на ростанях* (В. Стрыжак. “Магніт”); *Калі на сэрцы надвечорак, / мне светла ад тваіх вачэй* (В. Гадулька. “Калі на сэрцы надвечорак...”); *Паміж табой і мной цячэ рака* (В. Гадулька. “Рака”); *Доўга ў сэрцы ўладарыла сцюжа* (В. Гадулька. “Зорка радасці”); *Ён не знайшоў любові і спагады, / Пабачыўшы дажджы і снегапады* (Д. Пятровіч. “Язмін”); *Неўзабаве зіма – / Можжа, стрэну я шчасце зямное* (Д. Пятровіч. “У Пралесках маіх...”); *Адчайнасцю атаў / Запахлі ледзяшы* (Р. Барадулін. “Адчайнасцю атаў...”); *Імжа люцела* (Р. Барадулін. “Чорна-белы напамін”); *Пакуль завеі ў распачы шляхоў не замялі* (Р. Барадулін. “Наведвайце бацькоў...”); *Калі наведаецца адвечорак / У мой настрой, – / А мой настрой, як сад* (Р. Барадулін. “Калі наведаецца адвечорак...”); *І зіма заваяю марознай / Замятае самы дальні шлях* (Я. Янішчыц. “Згадка знаёмага рытму”); *Ці шлях занясла кудасою, / Ці зоры не хочучь устаць?* (Я. Янішчыц. “Ці шлях занясла кудасою...”); *Як за дажджамі частымі-рабымі, / За кудасой, дзе шляху не відно* (Я. Янішчыц. “Як за дажджамі частымі-рабымі...”).

Надзея: *Моўчкі кожны з нас маланку / прыхваў на дне вачэй* (В. Гадулька. “Начны трыпціх”); *Каб не блукала ты ў былых мясцінах, / Успамінаючы пра тых дні, / Калі маланка нас употай ксціла* (Р. Барадулін. “Калі наведаецца адвечорак...”); *Светла прачынацца ў хаце сцішанай, / Вестку чуць ад мамы: / – Выпаў снег* (Р. Барадулін. “Светла”); *Каб выплысці на бераг дня, / Хоць пасылай за лодкай* (Р. Барадулін. “Начныя астравы”); *Няйнакш / І пращур наш, / Укленчыўшы агню, / Узняў свой позірк / Аж да зор* (Упершыню (Р. Барадулін. “Мы на агонь глядзім”); **Снегапад.** / **Светлапад.** / *Маладое штосьці* (Р. Барадулін. “Светлапад”); *Шуміць спагадаю бяроз / Прачысты матчын свет / Над сынам* (Р. Барадулін. “Нам застаецца ад матуль...”); *І ў кожным радку / Столькі было зямлі і неба, / Лесу і мурагу* (Р. Барадулін. “Не ведаючы тэорыі вольных вершаў...”); *З той воўны б вязаць рукавіцы, / Дарыць залатому агню* (Р. Барадулін. “Туман, як халодная воўна...”); *І песня прылятае да мяне* (Я. Янішчыц. “Хаджу па нівах, па лугах азёрных...”); *На дне пасляваеннага агона / Шытшына адзінокая цвіце* (Я. Янішчыц. “Спыню свой крок адчайны і таропкі...”); *Вось і лета маё на схіле, / На дарогу ляцяць дзьмухаўцы* (Я. Янішчыц.

“Вось і лета маё на схіле...”); *Божса, як ломіцца ў вокны і ў сэрца / Сэрцам раскрылены Бэз!* (Я. Янішчыц. “Бэз Веры Палгаран”); *Жыву няўтульна і няўмела / З нязменнай прагаю крыла* (Я. Янішчыц. “Набытак шчасця мой бяспрэчны...”); *Да цябе мне не прыпасці – / Прыпадаю да нябёс* (Я. Янішчыц. “Жораў ты, а я – сніца...”); *Пра заповітнае маўчым, / Каб не ўракачы агонь начлежны* (Я. Янішчыц. “Начлежнікі”); *А самы позні час, – ён цалкам твой, / Расчынены наўсцяж дрыготкім зорам* (Я. Янішчыц. “...І самы позні час”); *То ластаўкаю першай, то рабінай / Пастукаюся ў чуйнае акно* (Я. Янішчыц. “Як за дажджамі частымі-рабымі...”); *І наша сцэжка жытам прасла* (Я. Янішчыц. “Я пачакаю”).

Такім чынам, ключавымі неэкспліцыраванымі суб’ектамі беларускага паэтычнага дыскурсу з’яўляюцца *спадчына, каханне, сталасць, самота, надзея*. Кожны з іх у залежнасці ад індывідуальна-аўтарскага светаўспрымання мае пэўныя экспліцыраваныя аб’екты. Экспліцыраваны аб’ект *неба* ў беларускім паэтычным дыскурсе абазначае розныя суб’екты – *спадчыну і надзею*, якія ў сэнсава-эмацыянальных адносінах набліжаны адзін да аднаго (аб’ект *неба* адлюстроўвае імкненне да духоўнай вышыні). Па колькасці паказчыках пераважаюць аб’екты імпліцыраванага суб’екта *надзея* (21 адзінка з выяўленых 52 адзінак, што складае 40%).

Літаратура

1. Старычонок, В. Д. Многазначнасць слова ў беларускай мове: у 3 кн. Кн. 3. Другасныя намінацыі ў мастацкім дыскурсе / В. Д. Старычонок. – Мінск : Калоград, 2017. – 301 с.
2. Ивченков, В. И. Лингвостилистика тропов Юрия Казакова / В. И. Ивченков. – Минск : УП «Редакция научно-методического журнала “Печатковая школа”», 2002. – 112 с.